

Frövi Fågelklubb

PANDÍON

1996:1 Årg. 12

tidskrift för fågelintresserade

Pandion

Årgång 12.

Pandion utges av Frövi fågelklubb. Utkommer 3 ggr. årligen (april, augusti och december). Verksamhetsområde är Lindesbergs kommun.

Medlemsblad för Frövi fågelklubb

Ordf. Sven-Olof Eriksson,
Spannmålgatan 24
718 32 FRÖVI
Tel. 0581-30902

Sekr. och distribution Ulla Wallin,
Skolgatan 20, 718 31 FRÖVI
Tel. 0581-33179

Kassör. Bo Dahlström,
Karlslund, Ullersäter
718 92 FRÖVI
Tel. 0581-32213

Övriga: Kerstin Broberger, Christer Eriksson, Tomas Haraldsson, Jan-Erik Malmstigen, Andreas Sandberg, Mona Wallin.

Försäljningsansvarig:

Jan-Erik Malmstigen,
Skomakargatan 6, 718 33 FRÖVI
Tel. 0581-30252

Redaktionen för Pandion:

Sven-Olof Eriksson och
Jan-Erik Malmstigen,
adresser som ovan..

Medlemsskap i FFK erhålls genom att betala 50:- på pg. 484 16 67-1. Ungdomar 4-16 år 15:-. Familjemedlem 5:-.

Klubblokal: IOGT/NTO-lokalen i Blixterboda.

Klubbmästare: Gunnar Eriksson,
Tel. 0581/63 10 45

Fågelrapporter skickas till:

Mats Andersson,
Hagabergsliden 4
711 31 LINDESBERG
och

Jan-Erik Malmstigen,
adress se ovan.

Frågor om exkursioner?

Sven-Olof Eriksson,

Adressändringar anmäler du till:

Jan-Erik Malmstigen,
och
Bo Dahlström,
se kassör.

Omslagsbild:

Stjärtand, Bill Zetterström.

Ordförande mumlar ur skägget

År 1996 har startat i samma fart som föregående år. Årsmötet var i början av februari och det blev två nya ledamöter invalda i styrelsen, Andreas Sandberg och Mona Wallin vilka jag vill hälsa välkomna och i samma stund vill jag tacka Bengt Lundell och Kjell Mattsson, de som lämnade styrelsen, för det arbete som de lagt ner för klubben. Kjell fortsätter som affischställverkare och kontakt till våra lokaltidningar.

Medlemslotteriet hade sin första dragning, där första vinsten föll till klubben. De andra vinsterna lottades ut till P- M Ramberg och Hans Resare. Hans och Margit Resare skänkte tillbaka vinsten till klubben och jag citerar brevet vi fick:

Hjärtligt tack för 3:djevinsten i Ert lotteri.

Då vi uppskattar klubbens arbete med information om fågellivet i vår kommun, vill vi återsända vinsten till klubben. Det är vår förhoppning att "pengen" kan användas som uppmuntran till ungdomar inom Frövi fågelklubb.

Med hälsningar och ett stort tack till Er alla som arbetar inom klubben. Margit o. Hans Resare.

Styrelsen tackar och bugar .

Det är en dragning kvar på lotteriet, vilket sker på första höstmötet. Det finns andelar kvar, vilka kostar 50:-.

Nu har ni fått Pandion i er hand med den nya redaktionen, vilket innebär att Jan-Erik och jag har försökt att knäpa ihop en tidskrift som kanske har flera barnsjukdomar, eftersom vi inte är så bra på att hantera den nya teknologin, da-

torn. Vi hoppas att ni blundar något för den tekniska okunnigheten i detta nummer. Vi hoppas även att distributionen kommer att fungera bättre den här gången. Det var några som blev utan tidskriften vid förra utdelningen, vilket vi i styrelsen beklagar.

När jag sitter och skriver ner de här raderna några dagar efter påsk kan man konstatera att våren har kommit igång på allvar, emedan de kalla nordliga vindarna har kommit tillbaka och stoppat upp vårens framfart ett tag, men vi vet ju alla att de ljusa och varmare dagarna kommer att segra till slut. De som varit lediga från arbetet i påsk har haft chansen att vara ute i härliga vårvädret och hälsat alla vårfåglarna välkomna till vårt tinande land. Exkursionen på påskafton hade hela 24 deltagande vilka njöt av det fina vädret och av de vårfåglar som vi räknade in. Det ljud som tillhör Sjömosjön vid den här tiden på året är sångsvanens. De var drygt 100 till antalet. Sånglärkan hängde i luften och drillade för full hals. Sex sothönor låg vid iskanten och rätt som det var stod det även en skogssnäppa där. Tofsvipan visade upp sina flygkonster och vi njöt av mycket, mycket mer.

Det senaste från Liaskogen är att förhandlingarna mellan naturvårdsverket och ägarna fortgår och vi hoppas på att parterna inom en snar framtid skall komma överens om priset, så att Liaskogen blir fredat för framtiden.

Hoppas vi ses i markerna!

Sidensvansen - vinterns dominant!

Mats Andersson

Ingen med ens det minsta fågelintresse har väl kunnat undgå de stora flockarna av sidensvansar som gästade hos oss i vinter. Det har kanske aldrig under modern tid funnits så många och så stora flockar i våra marker. Man kunde ju redan under senhösten ana sig till att något utöver det vanliga var på gång. Det började med invasion österifrån av sibiriska nötkräkor och gråsiskor med flera tajgafåglar. Därefter kom så enorma mängder sidensvansar och björktrastar. Sidensvansen höll i längst av de invaderande och det var en sällsam upplevelse, att mitt i den kallaste och mörkaste vinterperioden, samtidigt kunna se fler fågelindivider samlade än kanske någonsin tidigare under hela fågelsäsongen.

Sidensvansen är hos oss en typisk norrländshäckare som sakta men säkert drar sig ner över landet när hösten kommer. Den verkar inte ha speciellt bråttom utan uppehåller sig i trakterna så länge det finns mat. Framförallt är det rönn- och oxelbär som den lever av under vintern. När dessa bär tagit slut kan han ta t. ex. slånbär, hagtorn och nypon. Längre fram även enbär och i nödfall björksskott, berberisbär och rågbrodd, men även insekter. Däremot om sommaren livnar sig sidensvansen mest av insekter som mygg och liknande. Sidensvansen anses som en glupsk fågel och det sägs att han dagligen äter lika mycket som han själv väger.

Vissa år finns det stora mängder sidensvansar söderut medan den andra år är sällsyntare. De flesta sidensvansar som vi ser kommer nog troligen från öster. Sannolikt finns ett samband

mellan lyckade häckningar i kombination med bristen på mat under hösten. Exempelvis var 1913 ett år med lyckade häckningar i Lappland och vintern 1913-1914 var det överflöd på sidensvansar i mellersta och södra Sverige. Under senare år som 1979, 1984 och 1988 uppträdde den också mycket talrikt, om än inte som denna vinter. Invasionsåren brukar annars inträffa med upp till tio års mellanrum.

Man har även spekulerat i att invasionerna skulle bero på att storleken på antalet häckande par är periodisk. Året efter invasionsflyttningen är därför sidensvansen mer ovanlig som häckfågel norrut. Därefter ökar antalet par och häckningsområdet utvidgar sig även till största möjliga, för att så explodera i en ny massutflyttning under hösten. Som en följd av detta flyttar sidensvansen åren

däremellan i betydligt mindre omfattning. Men ett år som detta, höstenvintern 1995-1996, verkar det som om det var en kombination av massiv invasion samtidigt som det var extremt god tillgång på bär och framförallt rönnbär. Bra rönnbärsår är alltså sidensvansarna kvar i norra och mellersta Skandinavien och allt eftersom de åter sig fram genom markerna blir flockarna större och större och kan som iår uppgå till 1000 eller mer.

Rönnbäret är exempel på ett bär som mognar relativt sent på hösten med god hållbarhet och därför erbjuder bra mat åt fåglarna resten av hösten och vintern, eller så länge det finns bär. Nu är det ingen tillfällighet att detta även passar växten bra, eftersom det ligger i dess intresse att sprida sina frön. Det finns faktiskt många exempel på växter som är anpassade till en bärmognad som stämmer lagom i tid in på flyttfågelnas ankomst och genomresa. Den tiden är det maximalt med fåglar i rörelse, som samtidigt är inställda på att äta så mycket som möjligt inför flyttningssresan. Då passar växterna på att locka med sina lysande röda eller blå bär.

Det är dock inte helt riskfritt för sidensvansen att hålla på med den här rönn-bärsdiet. Det kan nämligen hända att de får i sig frusna bär som börjat jäsa till alkohol. Då blir fåglarna påverkade och hinner ibland inte väja för saker som kommer i deras väg. De kan bli överkörda av bilar t. ex. Men det verkar som de är anpassade till alkoholen, de har nämligen en jämförelsevis stor lever. Räknat i förhållande till kroppsvikten är levern tre gånger så stor som hos människan och därför bryts alkoholen ner ganska snabbt. Sidensvansen är direkt ingen sångare och dess vanliga läte är den ringande

drillen, som man alltid hör från överflygande fåglar. Det låter inte helt olik ringningen från en fin silverklocka. Från de i hundratals stora flockarna övergår den spröda drillen i ett ihållande brus som oavbrutet ljuder från trädtopparna. Har man inte tidigare lärt sig låtet har i alla fall denna vinter erbjudit goda möjligheter! Sidensvansen heter på latin *Bombycilla garrulus*. *Bombycilla* kommer av det latinska *bombyx*- som betyder siden och ändelsen *-cilla* som (dock felaktigt!) betyder stjärt. *Garrulus* kommer av latinska ordet för pratsam, pladdrande, vilket ju knappast är karakteristiskt med tanke på sången. Det anses för övrigt att detta namn getts fågeln av misstag eftersom man på 1500-talet trodde att sidensvansen var släkt med nötkräkan (*Garrulus glandarius*).

Hur som helst håller väl ni som studerat en sidensvans med om att det är en mycket tilltalande och dekorativ fågel. Ser man fågeln på nära håll slås man ju av hur vackert den är tecknad. Den rödaktigt grå kroppsfärgen kontrasterar på ett härligt och skönt sätt mot vita, svarta, röda och gula toner, som finns på olika detaljer i fjäderdräkten. Dessutom gör den långa spetsiga tofsen på hjässan att fågeln är mycket säregen och speciell och omisskänlig. I flykten däremot kan en flock sidensvansar tas för en samling starar, men eftersom låtet hörs nästan oavbrutet avslöjas som sagt arttillhörigheten. Men det är faktiskt inte alltid som sidensvansen setts med blida ögon av människorna. I äldre tider var sidensvansen omgärdad med en mängd konstiga och märkliga rykten. Om den uppträdde nere i Europa tog man det som ett jättecken om pest och andra otrevligheter. I vissa länder hade den namn som pestfågel och dödsfågel. I södra Europa lär sidensvansen bara ha visat sig vart sjunde år och alltid menade

man att den följdes av pest, krig och hungersnöd. På holländska heter sidensvansen än i dag pestvogel.

I Sverige har den i alla fall varit en folkjär vintergäst och har som sådan fått många namn som t. ex. rönnbårshanne och rönntrast på grund av förkärleken till rönnbår, tofsare och toppsparv syftar förstås på den långa hjasstofsen. Kirra eller sirra är ljud-härmande på det silverlika lätet. Andra namn är snötyppa, kramsfågel (Småland), tuvhöna, sibel, sibbelsvans (Dalarna), sivenssvans (Hälsingland), slasksparv (Ångerman-land), dumbom (Västmanland) och sketherre. I det föga hedrande namnet sketherre finns något av avund eftersom man trodde denna vackra fågel skulle anse sig "finare" än andra fåglar. I Älvrostrakten i Härjedalen har den hetat "regangsfugln" eftersom han kommer fram ur skogarna om hösten när rören (rören var ett lokalt namn på rödingen) går (går är lika med leker).

Sidensvansen var dessutom länge en okänd och mystisk fågel för vetenskapen. Även om man gjorde observationer över flyttande fåglar, och visste var den höll till under vintern, dröjde det länge innan häcknings-platserna var kända. Det gjordes många spekulationer över var den egentligen kom ifrån. Det var först i Lappland, så sent som i juni 1856, som man hittade det för vetenskapen första kända boet. Det var en engelsman vid namn John Wolley som redan 1853 bosatte sig i trakten och engagerade människor för expeditioner i avsikt att söka efter sidensvansens bo. Åren efter hittade befolkningen i Lappland flertalet bon och betalningen var för den tiden smått fantastiska 700 kronor för bara en kull. Totalt redogjorde Wolley skriftligen för inte mindre än 105 kullar som insamlats på

detta sätt, vilket också imponerade stort på dåtidens vetenskapsmän.

Nuförtiden är man dock mer bekant med sidensvansens häckningsbiologi. Som häckfågel är den knuten till barr- eller blandskogar ofta försumpade och inte sällan lägger den sitt bo ganska nära vatten. Boet placeras fågeln väl dolt i en tät gran eller tall och det faktum att bona är så svårfunna bidrog säkert till den långa tiden innan första bofyndet. I Sverige finns den som regelbundet häckande i Norrbotten och i angränsande landskap. Dessutom mer eller mindre tillfälligt i övriga delar av Norrland söderut till norra Dalarna och Värmland.

Fortfarande, i slutet av mars och i skrivandes stund, kan jag se stora flockar med sidensvansar dra omkring här i centrala Lindesberg. Man kan ju undra när de tänker dra iväg, norrut eller mot öster. Kanske stannar det några par kvar i våra marker? Det finns all anledning att vara observant och lyssna efter "silverklockorna", när vi under våren och försommaren vandrar i skogarna.

Januariinventeringen 1996

Jan-Erik Malmstigen

Årets upplaga av januariinventeringen (12:e totalt) lockade 34 deltagare vilket är väl i nivå med de senaste årens deltagande. Totalt registrerades 58 arter (medel 1985-1996 är 60 arter) och med 49 arter som högsta notering för enskild rapportör (Jerry Andersson). Öppet vatten hela månaden fanns endast vid Storströmmen, Fröviforsån, Bottenån (Prästbron) samt Dalkarlslyttan. Inga nya arter för inventeringen noterades. Bland arter som saknades iår kan nämnas; häger, knölsvan, kanadagås och salskrake. Ovanligare arter som noterades var vigg, berggub, rödhake, rödvingetrast, nötkräka och snösiska.

Vädret

Januari inledde som decembers avslutning med sträng kyla och åtskilliga minusgrader hela dygnet, ner mot -20 grader och mer var det dagligen. Därefter inleddes dock en betydligt mildare period. Temperaturen steg mycket snabbt till omkring nollstrecket, med endast några minusgrader. Därefter var vädret ganska stabilt med några minusgrader dagtid och kalla nätter. Ingen påspädning av snön skedde. Denna vädertyp höll i stort i sig under resten av månaden. Årets januari blev därtill mycket solfattig.

Karaktärarter

Framförallt fyra arter var karaktärarter i januari, nämligen sidensvans, björktrast, koltrast och gråsiska. Tusentals sidensvansar och björktrastar fanns i kommunen redan i november och var fortfarande kvar vid årets inledning. Från mitten av månaden tunnades dock antalet ut betydligt,

framförallt då björktrastarna. Även koltrastar rapporterades i rekordantal, vid fågelbordet hemma kunde jag tex själv räkna som mest 6 ex samtidigt. Även gråsiska sågs i stort antal, inte minst vid fågelborden. Endast två rapportörer saknade gråsiska i protokollet. Senaste gråsiskeinvasionen i kommunen av denna storleksordning var 1986, dvs för 10 år sedan. Även grönsiska finns med i flera protokoll men var ändå betydligt fåtaligare än gråsiskan. En art som dock lyste med sin frånvaro hos de flesta i år var korsnäbben.

Artlista

Sångsvan. Endast 2 ex Storströmmen 5.1 och 13.1 (ASG mfl) samt troligen samma ex Arbogaån, Stenströmmen 2.1 (CHN).

Gräsand. Som mest ca 200 ex Dalkarlslyttan 23.1 (ERR), 150 ex Oppboga (JA) och 50-tal ex Bottenån/Lindesberg. Enstaka ex vid Hinseberg och Frövifors.

Vigg. 1 hane Storströmmen 1-2.1 (JEM mfl). Iakttagen 7 år.

Knipa. Som mest 20-tal ex Storströmmen (JA).

Kungsörn. 1 ex Österhammar 8.1 (LBI). För första året finns inga rapporter från Sjömosjön.

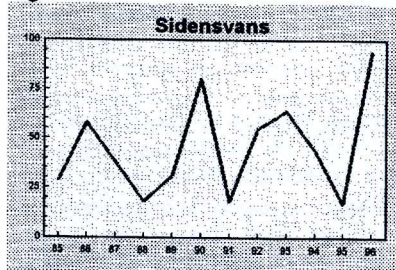
Gråtrut. 1 ex Lia 12.1 (JAN).

Berguv. 1 par Tempelbacken/ Lindesberg (MA mfl).

Sparvuggla. 1 ex Rabostan 28.1 (THN).

Mindre hackspett. 1 ex Ö Bohr 4.1 (JAN mfl), 1 ex Nyckelby 6.1 (JWN), 1 hane Gropgatan/Frövi 22.1 (PLU), 1 hane Bergslagsvägen/Frövi 14.1 (BNY), 1 ex Prästryggen/Frövi 27 - 29.1 (ERR, UWN).

Sidensvans. Största flockar som rapporterats är 600 ex Frövi 1.1 (UWN) samt 500 ex Lindesberg 21.1 (MAN). Ett beteende som jag aldrig tidigare noterat är att sidensvansarna även besökt fågelborden och där ätit av utlagt fågelfrö.

Strömstare. Ovanligt många rapporter denna vinter och på "nya" lokaler som Hinseberg/Frövi. Bland övriga lokaler kan nämnas 3 ex Storströmmen 13.1, Storbron, Essingeån, Sundbobruk/Grönbo, Stentorpet, Bertilsbro, Usken, Dalkarlshytteån, 3 ex Kvarnforsen/Storå.

Gärdsmyg. 1 ex Gusselby 1.1 (ASG, PPE), 1-3 ex Hagaberg (ERR, JEM mfl), 1 - 2 ex Hinseberg 10-13.1 (EJN mfl).

Rödhake. 1 ex vid fågelbord Skomakargatan/Frövi 17.1 (JEM). Andra vinterfyndet totalt i Frövi (1:a gjordes 1977).

Rödvingetrast. Även rödvingetrastar följde med invasionen av björkrastar från öster och följande fynd gjordes hos oss i januari; Flera rapporter från Frövi hela månaden, som mest 11 ex Näsbygatan 14.1 (JAN, UWN, MWN), 3 ex Stentorpet 2.1 (CHN), 1 ex Fellingsbro 6.1 (UJN), 1 ex Storströmmen 13.1 (CHN), 1 ex Lindeskolan/Lindesberg 17.1 (MRL).

Varfågel. 1 ex Sjömosjön - Orrkilen 6-28.1 (BLG mfl), 1 ex Liaångarna 13.1 (JA mfl), 1 ex Västvalla 21.1 (UJN) och 27.1 (MRL, THN).

Nötkråka. 2 ex Vassbron/Ringaby 28.1 (UWN, BDM mfl). 5:e året i samband med denna inventering.

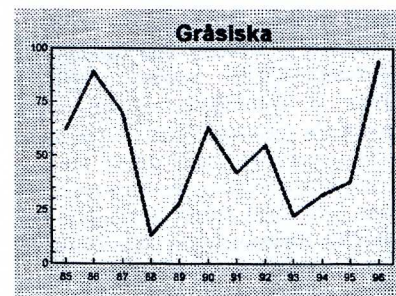
Stare. 2 ex Frövidalsgatan, Frövi 3.1 samt 1 ex Frövi 30.1 (KMN).

Bofink. Från Frövi finns rapporter från fyra fågelbord om totalt minst 12 fåglar, som mest 3m2f den 25.1 (JEM). Dessutom 1 hona Osmundsgatan/Lindesberg 7.1 (MAN) samt 1 hona Gästa 30.1 (JAN, MWN).

Bergfink. Från Frövi rapporterad med minst 8 ex från sammanlagt 7 lokaler. Dessutom 1 ex Bäck 22 - 24.1 (LJN), Degeräng/Fellingsbro (MAG) och Storå.

Steglits. Ovanligt många rapporter. 2 ex S Bangatan/Frövi 1.1 (ERR), 2 ex Källbacken/Frövi 2.1 (JA), 2 ex kyrkan/Frövi 7.1 (ERR), 2 ex Frövi station 7.1 (EJN), 3 ex Stentorpet 13.1 (CHN), 2 ex Spannmålgatan/Frövi 19.1 (SOE), 4 ex Nedre Dammen/ Frövifors 21.1 (JAN, MWN) samt 2 ex Uskaboda 21.1 (LUE).

Gråsiska. Största rapporterade enskild flock är 200 ex N Dammen/Frövifors 22.1 (JA). 1 ex av rasen "cabaret" vid fågelbord Rabostan den 5.1 (THN).

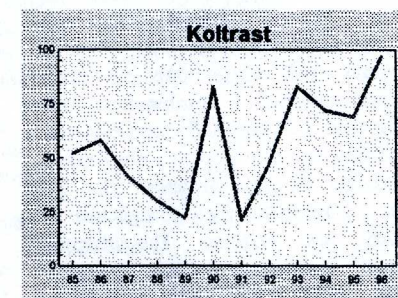
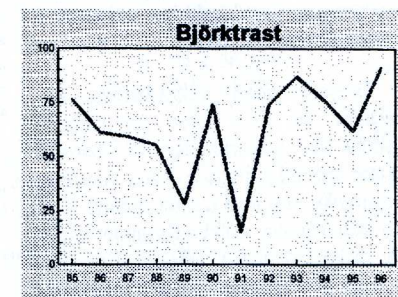

Snösiska. Totalt minst 5 fynd. Tidigare finns endast en rapport, januariinventeringen 1986. 1 juv Vattentornsområdet/Frövi 2.1 (JEM) samt 1 ad samma lokal 13.1 och 28-29.1 (ASG, PPE), 1 ex Hagabergsliden/Lindesberg 7.1 (MAN), 2 ex Frövidalsgatan/ Frövi 8-11.1 (EJN, SIA) samt 1 ex Källbacken/Frövi 21.1 (JAN, MWN).

Stenknäck. 1 ex Osmundsgatan/Lindesberg 11.1 och 28.1 (MAN) samt 1 par samma lokal 19-27.1 (R Andersson).

Deltagare. Jerry Andersson (JAN), Sven-Ivar Andersson (SIA), Mats Andersson (MAN), Lisbeth Billgren (LBI), Kerstin Broberger, Bo Dahlström (BDM), Christer Eriksson (CHN), Sven-Olof Eriksson (SOE), Ulla Eriksson, Gösta Granlind, Malin Green (MAG), Jan & Gun Gryth, Tomas Haraldsson (THN), Olov Häggström, Ulf Jacobsson (UJN), Erik "Plur" Jansson (EJN), Lennart Jansson (LJN), Pekka Lamppu (PLU), Björn Lindberg (BLG), Jan-Erik Malmstigen (JEM), Kjell Mattsson (KMN), Bengt Nyman (BNY), Pär Persson (PPE), Margit Resare, Mattias Rudenvall (MRL), Eie Rylander (ERR), Sara

Rönér, Andreas Sandberg (ASG), Lennart Uske (LUE), Mona Wallin (MWN), Ulla Wallin (UWN), Johan Wretenberg, Jan Wilhelmsson, Per Zetterlund.

Figurtext. Förekomst relaterad till hur många procent av de inlämnade rapporterna som har respektive art antecknad på protokollet.

Ett stort tack till samtliga deltagare.

